

ESOTERIC AND MASONIC ASPECTS IN THE NOVEL CREANGA DE AUR BY MIHAIL SADOVEANU

Iulia-Maria GIUREA
Assistant Lecturer PhD Student
Universitatea „Constantin Brâncuși”

ABSTRACT

THE PURPOSE OF THIS PAPER IS TO COMMENT ON MIHAIL SADOVEANU'S NOVEL, CREANGA DE AUR. IT IS OUR AIM TO TAKE INTO ACCOUNT THE ELEMENTS THAT MIGHT HINT TO THE AUTHOR'S INVOLVEMENT WITH THE MASONRY AND HOW THOSE ELEMENTS ARE MELTED IN HIS NOVEL.

KEYWORDS: MASONRY, SYMBOLS, LITERATURE

Într-un articol din 1933, chiar înainte de apariția romanului său, *Creanga de aur*, Mihail Sadoveanu explica: „cum înțeleg eu Dumnezeu și nemurirea sufletului, problemele vieții și morții, destinul meu, scopul vieții, noblețea progresivă a speciei, toate acestea alcătuiesc acel domeniu al esoterismului în care fiecare individ, cu sufletul și conștiința sa, alcătuiește o lume a parte și o problemă. În lumina unor asemenea preocupări intime – continuă prozatorul – care sînt aproape intransmisibile, am scris ultima mea carte menită să apară la toamnă”¹. Iată că, încă înainte ca romanul să fie publicat, Sadoveanu oferă explicit o grilă de lectură și totodată de interpretare a acestuia. Tocmai aceste lucruri *aproape intransmisibile* sunt cele care deschid calea spre unele abordări care aduc în prim-plan, din nou, faptul că scriitorul deținea cunoștințe care îl plasau în rândul marilor inițiați și, mai mult decât atât, amintesc de faptul că în momentul scrierii și publicării romanului, Sadoveanu deja ocupa înalta poziție de Mare Maestru al Francmasoneriei Române Unite. Cu alte cuvinte, legăturile prozatorului cu această organizație, precum și toate implicațiile apartenenței la masonerie sunt, în acest roman publicat în 1933, mai mult decât evidente. Dacă în celelalte scrieri de după momentul inițierii simbolurile, trimiterele și aluziile la învățăturile dobândite prin inițiere și prin ralierea la masonerie sunt inserate cu grijă, dezvoltate voalat fiind susceptibile unor interpretări variate, în acest caz, situația este diferită în sensul că însuși Sadoveanu propune o cheie de înțelegere care trimite în mod direct la acest aspect al biografiei sale care și-a lăsat profund amprenta asupra operei și conștiinței scriitorului. *Creanga de aur* este, deci, scrierea sa în care urmele lăsate de această perioadă din viața prozatorului pot fi cel mai bine distinse: personajele – de la profesorul Stamatina până la Kesarion Breb și Platon din Sakkoudion – structura scenariului inițiativ, cunoștințele și credințele pe care Sadoveanu le pune în slujba personajelor sale, toate acestea sunt indicii

¹ Nesemnăt, „De vorbă cu Mihail Sadoveanu despre Masonerie și despre ultimul său roman”, *Adevărul literar și artistic*, an XII, seria a II-a, nr.658, 16 iulie 1933, p.1.

clare ale faptului că scriitorul moldovean, stapâne - așa cum Vasile Lovinescu observa - un domeniu încadrabil în granițele ezoterice ale marilor mistere în care era inițiat. De altfel, aceste două domenii: cel ezoteric și cel legat de masonerie sunt indisolubil legate în cazul de față: „la Sadoveanu, adeziunea la Masonerie nu a fost un accident, iar propensiunea sa pentru esoterism nu a condus la exerciții gratuite, masonismul nefiind pentru prozator un scop în sine, ci instrumentul hermeneutic cu care prozatorul a încercat explicitarea datinilor și eresurilor noastre populare – în ultimă instanță, a unei întregi etnosofii”¹. Cu alte cuvinte, prin însușirea tuturor practicilor și învățămintelor masonice Sadoveanu își procură un instrumentar adecvat pentru explicitarea acelor părți din vechea cultură care prezintă o anumită fascinație pentru prozator. Despre acestea și despre toate abordările care s-au ivit de-a lungul timpului cu privire la atitudinea scriitorului față de mecanismele dinamice ale lumii, Alexandru Paleologu spunea: „E absolut greșit a vedea în Sadoveanu un «naturist» și un contemptor al civilizației. El vede în natură dinamica elementelor, infinita pulsație, generatoare și devoratoare, a vieții universale. Natura e pentru el o «epifanie» a misterului cosmic. Regresiunea spre elementar nu înseamnă un refugiu în sălbăticie, ci voința de a conserva esența unui anumit tip de civilizație”². Altfel spus, Sadoveanu devine conștient de universul din jurul său, îl înțelege și în același timp îl reconstruiește în funcție de viziunea sa despre lume. Această atitudine va fi din ce în ce mai vizibilă în toate scrierile sale. De altfel, și Nicolae Manolescu se numără printre cei care au observat această schimbare fundamentală care se produce la nivelul scriiturii lui Sadoveanu: „tot ce va scrie de aici înainte marele prozator (exceptând, desigur, operele de după 1948, din fericire, puține) va ilustra o proză întrucâtva diferită de aceea dinainte, pronunțat livrescă, filosofică ori pedagogică în maniera parabolei, rescriind totodată opere celebre din vechimea Orientului într-un stil absolut personal”³. Din această perspectivă, dimensiunea filosofică despre care vorbește Manolescu, poate fi considerată una dintre consecințele inițierii scriitorului. Pe de altă parte, trimerile la Orient și în special la misterele și învățăturile orientale vor domina conștiința personajelor sadoveniene.

Discutând opera lui Sadoveanu, Ion Simuț consideră că „regăsirea în imaginar a paradisului pierdut, a vârstei de aur, a mitului și a utopiei, întoarcerea la origini sunt nostalgii umane permanente și pe această linie trebuie să citim actualitatea operei sadoveniene. Nu Sadoveanu este contemporan cu noi, ci opera lui ne cere să fim contemporani cu ea”⁴. Această *vârsta de aur* la care face referire Simuț nu este altceva decât „o epocă a inocenței relative, a înțelepciunii și spiritualității [...] în care a existat acea viziune deschisă în virtutea căreia umanitatea a putut cândva să aibă contact conștient cu o lume nevăzută”⁵. Mai mult decât atât, dacă avem în vedere această predispoziție pentru trecut manifestată de prozatorul moldovean considerăm potrivit să menționăm următoarele aspecte surprinse de W.L.Wilmshurst în cartea sa *Masoneria și înțelesul ei tainic*: „presupunem că strămoșii noștri trăiau într-un întuneric moral, din care noi am ieșit treptat la o lumină relativă. Totuși, mărturiile neagă aceste supoziții. Ele ne arată că omul primitiv, deși naiv și nedezvoltat intelectual potrivit criteriilor actuale, era conștient din punct de vedere spiritual și receptiv în

¹ Radu Cernătescu, *Literatura luciferică*, București: Editura Cartea Românească, 2010, p.272.

² Alexandru Paleologu, *Treptele lumii sau calea către sine a lui Mihail Sadoveanu*. Ediția a III-a. București: Editura Cartea Românească, 2006, p.52.

³ Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*. Pitești: Editura Paralela 45, 2008, p.595.

⁴ Ion Simuț, *Vămile posterității. Secvențe de istorie literară*. București: Editura Academiei Române, 2012, p.26.

⁵ W.L.Wilmshurst, *Masoneria și înțelesul ei tainic*. În românește de Ilie Iliescu. București: Editura Herald, 2014, p.176.

plan psihic la un nivel neimaginat de către o minte modernă și că noi înșine suntem cei care [...] suntem totuși cufundați în întuneric și ignoranță față de propria noastră natură, față de lumea invizibilă din jurul nostru și de adevărurile spirituale eterne”¹. O astfel de interpretare a lumii vechi, poate constitui o explicație a opțiunii scriitorului de a-și întoarce privirea către trecut. Faptul că opera sa ne cere să fim contemporani cu ea se poate traduce tocmai prin pledoaria lui Sadoveanu în favoarea triumfului spiritualității asupra materialității, sau, altfel spus, în favoarea necesității ființei umane de a depăși barierele materiale și a-și îmbrățișa latura spirituală. Această poziție a prozatorului este evidentă încă din primele pagini ale romanului, păreriile sale făcându-se auzite prin vocea domnului Stamatîn:

„Trebuie să vă spun (căci asta am găsit la sfârșitul drumului meu cotit), trebuie să vă spun că străbunii mei de la Burebista și mai de demult stăteau, ca să zic așa, c-o inimă nouă în fața minunilor. De aceea, înțelepții de-atunci au comunicat cu Divinitatea altfel decât în civilizația dumneavoastră. Acolo unde dumneavoastră raționați și încercați a trece spre adevăr prin silogisme și ipoteze, înțeleptul de demult avea o cale deschisă, o împărtășire directă, o însușire de a pătrunde nesilit în miezul lucrurilor”².

Încă înainte de a ne introduce în povestea inițiatului Kesarion Breb, Sadoveanu alege să se folosească de figura domnului Stamatîn pentru a focaliza atenția cititorului asupra unor aspecte în jurul cărora se pare că gravita întreaga conștiință a scriitorului. „Chiar în anul apariției *Crengii de aur*, Sadoveanu scrie într-un articol intitulat *Ochiul care râde*: «Socotind limba ca un factor important în comunicare, am totuși încredințarea că trebuie să ne căutam pe noi înșine mai în adânc și mai în trecut, când cântecele și legendele traduceau cu alte vocabule același sentiment. Pot spune că neamul nostru se trage de la Roma, dar mai cu seamă de la Carpați»³. În această lumină trebuie înțeleasă existența magului așa cum o prezintă Stamatîn în primele pagini ale romanului:

„Bătrânul mi-a deschis înțelegerea eresurilor, a datinelor, a descântecelor, a vieții intime a poporului nostru[...]”⁴.

Ceea ce este și mai interesant, este faptul că în descrierea acestui bătrân pustnic regăsim, din nou, un anume ecou eminescian: „Magul din *Creanga de aur* este identic cu cel din *Strigoii* lui Eminescu. Sadoveanu nu face decât să transpună în proză, cu unele nuanțe în plus, descrierea personajului și a cadrului din poemul eminescian”⁵:

„Ascultați ce-am văzut. Cenușa veche sta încă în vatra părăsită; lătra în adâncime cățelul pământului; am intrat și l-am găsit palid și semeț în jilțul tăiat în stâncă. Cu dreapta ținea toiagul de fildeș. Avea mușchi în plete și pe sân; deasupra-i fâlfâia, gonindu-se în roate,

Cu-aripile-ostenite, un alb și-un negru corb...

Subt povara acestui semn al zilelor și al nopților stătea orb, însă numerele de aur continuau să clipească subt bolta frunții lui, scriind misterios

¹ *Ibid.*, pp. 175-176.

² Mihail Sadoveanu, *Creanga de aur*, București: Editura Herra, 2003, p. 6.

³ Nicolae Manolescu, *op.cit.*, p.592.

⁴ Mihail Sadoveanu, *op.cit.*, p.7.

⁵ Alexandru Palologu, *op.cit.*, p.55.

timpurile”¹.

Această asemănare a fost observată și de Radu Cernătescu în scrierea sa, *Literatura luciferică*: „un motiv eminescian, „preotul cel păgân” al lui Zamolxis, a trecut în literă și spirit în romanul sadovenian *Creanga de aur*. Mai mult chiar, acest mit literar i-a prilejuit lui Sadoveanu o disimulată hermeneutică la o prestigioasă emblemă esoterică, un *symbolon* adus din paradigmele tradiției oculte europene și zidit în raționalitatea imaginarului sadovenian ca pe un argument de prestigiu menit să susțină ideea unei neîntrerupte tradiții inițiatice autohtone”². Așa cum am văzut, Paleologu considera că Sadoveanu aduce câteva elemente în plus descrierii eminesciene a magului și odată cu acestea îmbogățește întreaga lui semnificație împingând-o la granițele ezoterismului. Se poate spune că, aceste nuanțe noi despre care vorbea Paleologu pot fi sintetizate de sintagma „numere de aur” în care identificăm *symbolon*-ul pe care l-a amintit Radu Cernătescu: „inexistentă în pasajul eminescian, altfel minuțios calchiat de Sadoveanu, sintagma „numere de aur” funcționează aici ca o mise-en-abime a sursei motivului eminescian. Limpezit de subiectivități, pasajul arată la Sadoveanu o intenție hermeneutică, o trimitere în câmpul științelor oculte, acolo unde a făcut carieră un celebru „pătrat de aur”. Este vorba de „pătratul aritmetic” ilustrat de gravurile lui Albrecht Dürer reunite sub numele generic *Melencoliae* (1513)³. Despre acest pătrat aritmetic, sau magic așa cum mai este numit, se știe că suma numerelor de pe laturile sale, sau de pe diagonale este 34. De asemenea, pe latura de jos, acesta conține anul în care a fost creat, 1514. Bineînțeles, discuția despre acest patrat este una mult mai amplă și depășește cu mult paginile lucrării de față. Totuși, ceea ce e demn de reținut din abordarea pe care o propune Radu Cernătescu este *intenția hermeneutică* prezentă în romanul lui Sadoveanu. De data aceasta, scriitorul nu lasă atât de mult loc interpretărilor ca până acum. Bătrânul mag nu este doar un simplu inițiat ci este maestrul care își îndrumă alesul pe calea inițierii pentru a se pregăti pentru moștenirea ce urmează să o primească. Înainte însă, cadrul în care ne este prezentat acest mag este, așa cum am văzut, unul cu totul special conferindu-i acestei scene din roman o semnificație aparte:

„Locul unde sălășluia Prorocul lor cel bătrân nu trebuia să fie cunoscut și cercetat decât de unii din învățăceii lui; și acei învățăcei, când coborau între oamenii din lume, aveau limba legată pentru orice nume și orice lămuriri; asupra muntelui tainic putea privi numai Dumnezeu cu ochii lui de stele și numai El putea glăsuși cu tunetul Său. Cum îl părăseau, ucenicii trebuiau să fie ca și cum n-ar fi văzut niciodată nimic, n-ar fi auzit nimic și n-ar fi rostit niciodată cuvânt. Imaginea, semnele și sunetele aceluși loc ascuns trebuia să le ducă cu ei, pe tărâmul celălalt, de unde nu se mai puteau întoarce în lumea muritorilor”⁴.

Așadar, locul în care acest bătrân mag trăiește este muntele. Jean Chevalier și Alain Gheerbrant în *Dicționarul de Simboluri* oferă următoarea explicație pentru simbolistica muntelui: „bogatul simbolism al muntelui ține de ideile de înălțime și de centru. Fiind înalt, vertical, apropiat de cer, muntele se înscrie în simbolismul transcendenței; în calitatea lui de centru al hierofaniilor atmosferice și al multor teofanii, el se înscrie în simbolismul

¹ Mihail Sadoveanu, *op.cit.*, p.6.

² Radu Cernătescu, *op.cit.*, p.297.

³ *Ibid.*, p.299.

⁴ Mihail Sadoveanu, *op.cit.*, p.14.

manifestării. Muntele este astfel punctul de întâlnire dintre cer și pământ, sălaș al zeilor și capăt al ascensiunii omului. Privit de sus, el apare ca un vârf al unei verticale, ca un centru al lumii; privit de jos, de la orizont, el apare ca linie a unei verticale, ca o axă a lumii, dar și ca o scară, ca un urcuș¹. Astfel, magul se situează în centrul lumii pe care Sadoveanu o descrie în romanul său reprezentând esența adevărilor relevate doar celor aleși. Nicolae Manolescu în *Istoria critică a literaturii române* numește această lume a scrierii sadoveniene „un suav paradis natural”. Criticul observă structura acesteia care are în centru, din nou, muntele bătrânului mag: „acest paradis pe cale de dispariție se compune din cercuri concentrice. În miezul lui – continuă Manolescu – este peștera magului unde nu au acces decât foarte puțini: aici sunt templul și altarul. Cercul următor este al Muntelui ascuns, pe care îl urcă monahii, și care, cale de trei zile, este interzis muritorilor de rând. Semne pe copaci și pe pietre indică granița teritoriului sacru. În cercul din afară stau „norodele de la câmpie” [...]”². În această structură pe care Sadoveanu o creează iar Manolescu o identifică se poate vedea o replică a ordinii masonice în sensul că templul, așa cum observă și criticul, reprezintă centrul în jurul căruia sunt dispuse toate celelalte elemente ale realității descrise. De altfel, templul reprezintă „primul, cel mai important și cel mai răspândit dintre toate simbolurile Masoneriei. Este elementul care conferă emfaza religioasă acestei organizații. Prin dispariția templului și, odată cu aceasta, prin dispariția ritualurilor care depind de acest edificiu sacru și a legendelor și tradițiilor legate de el, întregul sistem ar decădea și ar muri, sau, în cel mai bun caz, ar deveni doar o fosilă care ar aminti de natura corpului viu căruia i-a aparținut”³. Mai mult decât atât, asemănările nu se opresc aici: ucenicii acestui mag și membrii organizației masonice sunt toți legați de un jurământ al tăcerii căci: „imaginea, semnele și sunetele acelui loc ascuns trebuia să le ducă cu ei, pe tărâmul celălalt, de unde nu se mai puteau întoarce în lumea muritorilor”.

Cel care îi va lua locul bătrânului din munte, va fi Kesarion Breb, devenind astfel al XXXIII-lea Decheneu, nu înainte însă de a depăși pragul unei inițieri care va dura ani de-a rândul. Vasile Lovinescu este de părere că „e interesantă intuiția justă a d-lui Sadoveanu, care știe că Dekeneu nu înseamnă un om, sau un zeu oarecare, ci o funcțiune sacerdotală, ce se transmitea din generație în generație. Avea Breb să fie în adevăr ultimul Dekeneu – se întreabă Lovinescu – după cum ne-o spune d-l Sadoveanu? Ne îndoim...”⁴. Dacă a fost ultimul Decheneu sau nu, acest lucru nu-l putem ști cu siguranță, însă Sadoveanu ne arată clar numărul pe care Breb îl va purta pe umerii săi și anume treizeci și trei. Întâmplător sau nu, acesta este și ultimul grad al instituției din care scriitorul făcea partea, grad pe care, de altfel, îl și avea în momentul în care scria și publica romanul *Creanga de Aur*.

Așadar, îndrumat de bătrânul mag, Kesarion Breb va lua calea Egiptului pentru a fi inițiat în tainele cele mari:

„Când am închis ochii bătrânului meu, m-am așezat în locul lui, având același nume, - *al treizeci și doilea Decheneu*. Dumnezeu va binevoi să îngăduie *ca tu să fii al treizeci și treilea*, atunci când cenușa oaselor mele va trece la odihnă, în firida consacrată. Deci, fiule al meu, va trebui să faci lungă călătorie la

¹ Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri. Mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere*. Vol. II, București: Editura Artemis, 1994, p.321.

² Nicolae Manolescu, *op.cit.*, p.592.

³ Albert Mackey, *An Encyclopaedia of Freemasonry and Its Kindred Sciences*. Vol II, New York and London: The Masonic History Company, 1914, p.774.

⁴ Vasile Lovinescu, „Esoterismul în opera domnului Mihail Sadoveanu”, *Adevărul literar și artistic*, an XIV, nr.781/1935.

Egiptet. [...] Vei spune cuvântul și vei face semnele pe care ți le voi împărtăși și, îngenunchind în fața preotului celui mare de-acolo, îi vei înfățișa inelul meu. Vei vorbi puțin și vei răspunde în limba elină la întrebări. Și astfel vei intra în învățătura ta cea din urmă și desăvârșită, sălășluind în acel templu șapte ani. Nădăjduiesc să ieși de acolo viu și întărit cu puteri pe care încă nu le cunoști”¹.

Astfel, Kesarion Breb întregește suita de personaje care au cunoscut inițierea la porțile Egiptului. Într-un fel sau altul, pârcălabul Ștefan Soroceanu, din *Nunta domniței Ruxanda*, prin înalta sa filosofie despre viață, anticipa acest personaj al *Crengii de aur*. „Care ar putea fi, la o epocă atât de târzie – se întreabă Alexandru Paleologu – învățătura pe care au căpătat-o acești magi în „Egipt”? Nu numai vechile științe secrete ale Egiptului antic, dar desigur, sau măcar probabil, și acelea, la care se vor fi adăugat toate sincretismele orientale și mediteraneene [...] apoi toate doctrinele care s-au aglutinat în lumea alexandrină târzie”². Iată de ce, în momentul în care Breb îl întâlnește pe părintele Platon din Sakkoudion, acesta din urmă este surprins de magul dac. Nu numai că Breb, după cei șapte ani petrecuți în Egipt cunoștea acele taine ascunse, ci concepțiile acestuia sunt cele care scot la iveală, în romanul lui Sadoveanu, idei fundamentale, guvernatoare ale unor școli din vechime:

„Platon îndrăzni să-l privească.

- Frate Kesarion, întrebă el, îmi închipui că mărturisești credința cea adevărată a lui Hristos.

- Mărturisesc, răspuse Breb, că spiritul lui Dumnezeu s-a întrupat: aceasta este treimea cătră care trebuie să ne plecăm, dar, în afară de această alăturiire a cugetului omenesc și deasupra ei, stă curat și în sine ceea ce este etern, cuprinzând ființa și neființa. A stat și va sta în afară de orice. Despre acest abis nu se poate spune și nu se poate gândi nimic.

Bătrânul episcop se opri, închinându-se și bănuind în tovarășul său un epopt

- Prea înțelepte părinte Platon, zâmbi străinul, această otravă tare pe care ți-am înfățișat-o știu că nu pot s-o dau unui om de rând; spiritului domniei tale însă știu că-i priește. Putem să vorbim deci cu dulceață de ceea ce este al nostru, lăsând pe oamenii neluminați să se certe pentru vorbe”³.

În mod evident, suntem martorii unui dialog între doi oameni care cunosc cu desăvârșire tainele ascunse ale vechilor mistere. Pentru nici un moment, însă, nu trebuie să uităm faptul că în spatele acestor personaje se află însuși prozatorul care prin vocea lor scoate la iveală o erudiție greu de egalat și odată cu aceasta își confirmă statutul de mare inițiat în misterele care stau la baza tuturor științelor ascunse. Astfel, în cuvintele lui Breb se găsește tradusă o sintagmă care conține cheia misterelor egiptene: *ceea ce este etern, cuprinzând ființa și neființa* nu este altceva decât un ecou al formulei *hen-kai-pan* (sau *en-to-pan* așa cum o vom regăsi, mai târziu într-o altă scriere a lui Sadoveanu din 1938, *Soarele în baltă sau aventurile șahului*): totul e unul. Mai mult, aceasta este strâns legată de un alt simbol, cu o puternică încărcătura ezoterică. Este vorba de Uroboros, sau șarpele care își înghite coada, pe care prozatorul îl plasează la începutul romanului la picioarele bătrânului din munte:

¹ Mihail Sadoveanu, *op.cit.* pp.20-21.

² Alexandru Paleologu, *op.cit.*, p. 57.

³ Mihail Sadoveanu, *op.cit.*, p.41.

„Citeam acestea în înfățișerile bătrânului Mag, pe când, la picioarele lui, șarpele Uroboros, încolăcindu-se cu coada la gură, îmi comunica semnul eternității și al ciclurilor”¹.

Cu alte cuvinte, încă din început, Sadoveanu direcționează romanul spre latura ascunsă a vechilor simboluri, întreaga scriere aflându-se sub semnul unei cunoașteri profunde a învățăminelor ancestrale. Bineînțeles, și de această dată, scriitorul trimite, prin utilizarea cuvântului epopt, la un alt mister al lumii vechi, și anume la Școala de la Eleusis.

Din altă perspectivă, prietenia dintre Platon din Sakkoudion și Kesarion Breb este văzută de Alexandru Paleologu ca o consecință a faptului că cel din urmă înțelege rațiunea ca fiind esența lumii: „a doua consecință a substanțialității rațiunii și funcționalității transcendenței este, în planul acesta, trecerea de la credință la gnoză, adică de la un stadiu afectiv la un stadiu intelectual, ceea ce nu numai că nu anulează afectivitatea, ci o adâncește printr-o exactă comprehensiune, ca de pildă toleranța, înțelegerea și prietenia lui Kesarion Breb pentru starețul de la Sakkoudion, precum și concordanța lor în chestiunile esențiale”². În această lumină poate fi privită relația de complicitate dintre cei doi învățați, căci până la urmă colaborarea dintre cei doi poate fi considerată o complicitate în sensul că ambii dispun de un mod propriu de a înțelege lumea și semnele din jur, mod care nu este deloc accesibil celor din exteriorul cercului lor astfel că, celorlalți, neluminaților, nu le rămâne decât „să se certe pentru vorbe”. Odată cu această afirmație a lui Breb, se cuvine să amintim și cuvintele lui Sadoveanu dintr-un articol din *Adevărul literar și artistic* în care spunea că „așa zisul «secret» al masoneriei n-are legătură cu sensul vulgar al cuvântului”³. Acesta identifică ezoterismul ca fiind adevăratul secret al instituției din care face parte. Și cum după momentul inițierii, opera lui Sadoveanu a devenit vehiculul purtător al credințelor sale, iată ecoul spuselor prozatorului chiar în romanul său:

„Acest Mag, în epoca regilor daci, practica, după o rânduială antică de la Memfis, grafia sacră a cunoașterilor spirituale. Hieroglifile, cum știți, cuprindeau un principiu de înțelegere universală a noțiunilor, înfrățind pe inițiați într-o limbă mută. Alfabetul dumneavoastră de astăzi, ca și limba vulgară, stă mai mult în slujba instinctelor”⁴.

Din *An Encyclopaedia of Freemasonry*, scriere a lui Albert Mackey, aflăm că hieroglifile erau utilizate în Egiptul antic când „preoții ascundeau de ochii profanilor în acest mod învățăturile pe care le transmiteau doar inițiaților. Brown spune (*Master Key*, p.87): «modul în care acestea au fost utilizate de masoni s-a suprapus cu cel al anticilor egipteni. Filosofii lor, nedorind să expună Misterele curiozității vulgare, au adăpostit principiile învățămintelor și filosofiilor lor sub figuri hieroglifice și embleme alegorice și și-au exprimat ideile de guvernare prin semne și simboluri pe care le-au comunicat doar magilor sau învățaților care erau obligați să nu le dezvăluie niciodată»⁵. Astfel, urmând această linie a legăturilor inseparabile dintre masonerie și ezoterism trebuie citite și următoarele spuse ale

¹ *Ibid.*, p.7.

² Alexandru Paleologu, *op.cit.*, p.76.

³ Nesemnă, „De vorbă cu Mihail Sadoveanu despre masonerie și despre ultimul său roman”, *Adevărul literar și artistic*, an XII, seria a II-a, nr.658, 16 iulie 1933, p.1.

⁴ Mihail Sadoveanu, *op.cit.*, p.7.

⁵ Albert Mackey, *op.cit.*, vol. I, p.337.

lui Breb:

„Bătrânul rămase tăcut, crescându-și ochii de ibis și neînțelegând.
- O, părinte și prietine, reluă Străinul, cunoști rânduiala acelei vieți
de care și domnia-ta te-ai apropiat cândva. Pe tot ce au pus în mine învățătorii mei de
la Egipt stă capac de plumb, încuiat cu cele douăsprezece lăcași ale tăcerii”¹.

Pe lângă jurământul de tăcere pe care Kesarion Breb îl menționează, un alt element al fragmentului citat este demn de a fi discutat, și anume faptul că bătrânul părinte Platon este asemănat cu un ibis. Nu o dată pe parcursul romanului, Sadoveanu, prin vocea lui Breb, apelează la această comparație, care, în spiritul schimbării de stil observată la prozator după 1927, nu este una întâmplătoare sau fără implicații simbolice. De altfel, simbolismul ibisului este unul foarte bogat. Pe de o parte, „marile servicii pe care ibisul le aducea Egiptului, fie ucigând șerpii, fie spărgând ouăle crocodililor, erau de ajuns pentru ca egiptenii să venereze această pasăre [...] Sub acest chip [...] Hermes veghea la conservarea spiței egiptenilor și îi instruia în toate științele”². Pe de altă parte, din *Dicționarul de simboluri* pe care l-am citat și mai devreme aflăm că ibisul este o „încarnare a zeului Thot, zeu al cuvântului creator și patron al astronomilor, contabililor, magilor, vracilor și vrăjitoarelor. A fost asimilat cu zeul grec Hermes și i s-au atribuit în consecință celebrele tratate sincretiste și ezoterice antice, cunoscute ca fiind opera lui Hermes Trismegistul: Cel de trei ori mare. Astfel, ibisul cu cioc ascuțit ar simboliza orice operație a intelectului practic. Dar chiar de-ar fi practică, înțelepciunea sa n-ar exclude concursul cunoștințelor ezoterice”³. Ambele explicații ale simbolismului păsării ibis își găsesc numitorul comun în prezența lui Hermes Trismegist. Despre acesta, Jean Marie Ragon, în lucrarea *Masonerie ocultă și inițiere hermetică* vorbește astfel: „El a inventat multe lucruri necesare vieții și le-a dat numele convenite [...] Tot el a fost cel care i-a învățat pe greci modul în care trebuie să interpreteze termenii și lucrurile, de aceea grecii i-au dat numele de Hermes, ceea ce înseamnă *interpretul*. În Egipt a inventat hieroglifile; a ales un anume număr de persoane pe care le-a socotit demne să-i păstreze secretele [...] i-a instruit în tot felul de științe și arte și le-a explicat simbolurile pe care trebuiau să le ascundă adevărurile”⁴. Însă acest Hermes Trismegist pe care l-am menționat nu e altceva decât unul dintre cei care au pus temeliiile masoneriei. Astfel, învelită într-o mantie a simbolurilor – într-adevăr, parintele Platon este exemplul cel mai bun pentru înțelepciune toate aceste simboluri configurând profilul său de învățat și luminat – esența întregii comparații se rezumă, din nou, la modul în care prozatorul aduce în operă rezonanțele apartenenței sale la masonerie: simbolul fondatorului masoneriei își găsește locul în figura personajului care întruchipează înțelepciunea și spiritul divin.

Însă elementele simbolice care trimit direct la masonerie nu se opresc aici. Mergând să îl caute pe Breb la casa Egiptenilor, Platon din Sakkoudion este întâmpinat de următoarele simboluri:

„Cunosc, deasupra unei uși scunde, între două colonne subțiri,
ochiul lui Dumnezeu, între raze și în litera sacră numită Deltha”⁵.

¹ Mihail Sadoveanu, *op.cit.*, p. 112.

² Jean Marie Ragon, *Masonerie ocultă și inițiere hermetică*, București: Editura Herald, 2013, p.187.

³ Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *op.cit.*, p. 137.

⁴ Jean Marie Ragon, *op.cit.*, pp. 125-126.

⁵ Mihail Sadoveanu, *op.cit.*, p.165.

Ochiul lui Dumnezeu pe care călugărul Platon îl recunoaște este un vechi simbol care a intrat și în rândul masonilor: „în tradiția masonică, ochiul simbolizează în plan fizic Soarele vizibil de la care emană Viața și Lumina; în plan intermediar sau astral, Cuvântul, Logosul, Principiul Creator; în plan spiritual sau divin, pe Marele Arhitect al Universului”¹.

Schimbând însă registrul și privind romanul din alt punct de vedere, Alexandru Paleologu în scrierea *Treptele lumii sau calea către sine a lui Mihail Sadoveanu* propune un nou mod de a descifra romanul: „*Creanga de aur*, romanul lui Sadoveanu, este un *descensus ad inferos*”². Tot Paleologu, în aceeași lucrare amintește faptul că imaginea crengii de aur apare și în Cântul al șaselea al *Eneidei* lui Vergilius. Dacă acceptăm această parere a lui Paleologu și privim întreg romanul ca pe o coborâre în infern – este vorba, bineînțeles, de experiența lui Breb în Bizanț - am putea profita de contextul creat de Paleologu pentru a face o analogie cu cea mai cunoscută dintre coborârile în infern din literatura lumii: *Infernul* lui Dante în care Dante este însoțit de Virgil în călătoria sa prin cercurile infernului. În romanul lui Sadoveanu am putea spune că Platon este cel care îl însoțește, sau mai bine zis îl călăuzește pe Kesarion Breb prin infernul reprezentat de Bizanț. De asemenea, Alexandru Paleologu precizează că Breb cunoscuse deja o coborâre în infern, la un nivel simbolic, odată cu inițierea sa la Egipt. De altfel, în orice inițiere în școlile misterelor „aspirantul trebuie să pășească peste mormântul, nu al unui trup mort al cuiva, ci al propriului său sine inferior, înainte de a atinge înălțimile. Ceea ce înseamnă că auto-sacrificiul total și auto-crucificarea, așa cum ne arată toate religiile, sunt esențiale înainte ca sufletul să fie înălțat în slavă [...]”³. Un lucru asemănător se întâmplă și cu Breb în Bizanț. Pentru a putea cunoaște înălțarea, pentru a se desăvârși și a se pregăti pentru a deveni cel de-al XXXIII-lea Decheneu, el trebuie mai întâi să reușească să se ridice deasupra infernului oamenilor din Bizanț, ca o ultima încercare înainte de a-și ocupa locul cuvenit: Kesarion Breb „nu poate evita încercarea, căci reprezintă punctul cel mai de sus al inițierii lui. Înțelepciunea contemplativă a filosofului nu se clădește pe ignorarea lumii ori pe lipsa sentimentelor, ci, din contră, pe cunoaștere nemijlocită, pe trăire. Există totdeauna o cruzime a inițierii”⁴.

Creanga de aur este, în mod indiscutabil, un roman al inițierii, un roman despre inițiați și nu în ultimul rând un roman în care inițiații acționează în direcția îndeplinirii unei misiuni care se situează mai presus de lumea profană. Sadoveanu construiește un întreg roman în jurul unei idei reprezentate de Kesarion Breb care, în definitiv, este un mistic așa cum Paleologu definește acest cuvânt: „un mistic este, deci, propriu-zis un om știutor și tăcut. Așa cum știm din toate mărturiile și cum vedem din scrisul său că era Sadoveanu: știutor și tăcut”⁵.

BIBLIOGRAFIE

A. Corpus de texte:

SADOVEANU, Mihail: *Creanga de aur*. București: Editura Herra, 2003.

B. Bibilografie critică și teoretică:

CĂLINESCU, G.: *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*. Ediția a II-a revăzută și adăugită. Ediție și prefață de Al. Piru. București: Editura Minerva, 1982.

CERNĂTESCU, Radu: *Literatura luciferică. O istorie ocultă a literaturii române*. București: Editura Cartea

¹ Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *op.cit.*, p.366.

² Alexandru Paleologu, *op.cit.*, p.82.

³ W.L.Wilmshurst, *op.cit.*, p.45.

⁴ Nicolae Manolescu, *op.cit.*, p.594.

⁵ Alexandru Paleologu, *op.cit.*, p.72.

Românească, 2010.

CHEVALIER, Jean; GHEERBRANT, Alain: *Dicționar de simboluri. Mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere*. Vol. I-III. Coordonatori: Micaela Slăvescu și Laurențiu Zoicaș. București: Editura Artemis, 1994.

MACKEY, Albert G.: *An Encyclopaedia of Freemasonry and Its Kindred Sciences*. Vol I-II. New York and London: The Masonic History Company, 1914.

MANOLESCU, Nicolae: *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*. Pitești: Editura Paralela 45, 2008.

PALEOLOGU, Alexandru: *Treptele lumii sau calea către sine a lui Mihail Sadoveanu*. Ediția a III-a. București: Editura Cartea Românească, 2006.

RAGON, Jean Marie: *Masonerie ocultă și inițiere hermetică. În românește de Gabriel Avram*. București: Editura Herald, 2013.

SIMUȚ, Ion: *Vămile posterității. Secvențe de istorie literară*. București: Editura Academiei Române, 2012.

WILMSHURST, W.L.: *Masoneria și înțelesul ei tainic. În românește de Ilie Iliescu*. București: Editura Herald, 2014.

În periodice:

LOVINESCU, Vasile: „Esoterismul în opera domnului Mihail Sadoveanu”, *Adevărul literar și artistic*, an XIV, nr.781/1935.

NESEMNAT: „De vorbă cu Mihail Sadoveanu despre masonerie și despre ultimul său roman”, *Adevărul literar și artistic*, an XII, nr.658/1933.